

Spesialpedagogisk hjelp

Her finner du informasjon om når retten til spesialpedagogisk hjelp trer inn, hva innholdet i den spesialpedagogiske hjelpen kan være, organisering av den spesialpedagogiske hjelpen og om saksgangen.

Innhold

- [Retten til spesialpedagogisk hjelp](#)
  - [Barnet har en individuell rett](#)
  - [Vilkåret er at barnet har et særlig behov](#)
  - [Hva skal hjelpen inneholde?](#)
  - [Hvem har ansvaret?](#)
  - [Organisering og kompetanse](#)
  - [Forholdet til det ordinære barnehagetilbudet](#)
  - [Fritak for foreldrebetaling i barnehagen](#)
  - [Tilskudd til barn med nedsatt funksjonsevne](#)
  - [Forvaltningsrettens betydning i saksbehandlingen](#)
- [Faser i saksgangen for spesialpedagogisk hjelp](#)
  - [Fase 1: Bekyringsfasen](#)
  - [Fase 2: Henvising til PP-tjenesten](#)
  - [Fase 3: Sakkyndig vurdering av barnets behov](#)
    - [Nærmere om utredningen](#)
    - [Nærmere om tlrådingen](#)
  - [Fase 4: Vedtaksfasen](#)
  - [Fase 5: Planlegging og gjennomføring](#)
  - [Fase 6: Evaluering og veien videre](#)

Retten til spesialpedagogisk hjelp

Barn under opplæringspliktig alder som har et særlig behov for spesialpedagogisk hjelp, har rett til slik hjelp. Spesialpedagogisk hjelp før opplæringspliktig alder er regulert i [opplæringsloven § 5-7](#). Det er også andre bestemmelser i opplæringsloven kapittel 5 som gjelder for spesialpedagogisk hjelp.

Vi vil gi en oversikt over regelverket om barnets rett til spesialpedagogisk hjelp slik at du er bevisst på hvilke rettigheter som er knyttet til spesialpedagogisk hjelp. Dette gjelder blant annet vilkårene for hvem som har rett til spesialpedagogisk hjelp og hva slags hjelp barnet har rett til å få.

Kommunen har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp. PP-tjenesten er sakkyndig instans når behovet for spesialpedagogisk hjelp skal vurderes. Retten til spesialpedagogisk hjelp gjelder uavhengig om barnet går i barnehage, eller ikke.

For barn i helseinstitusjoner eller barneverninstitusjoner er det fylkeskommunen som har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av [opplæringsloven §§ 13-2 og 13-3a](#).

Regler i opplæringsloven som gjelder for spesialpedagogisk hjelp

- Det er et krav om at foreldrene skal samtykke før det blir gjennomført en sakkyndig vurdering og at foreldrene må samtykke i at barnet skal ha spesialpedagogisk hjelp, jf. [§ 5-4 andre ledd](#).
- Tilbudet skal så langt det er mulig utformes i samarbeid med foreldrene og deres syn skal tillegges stor vekt, jf. [§ 5-4 tredje ledd](#).
- Kommunen har ansvaret for at det utarbeides en sakkyndig vurdering og at det fattes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp, jf. [§ 5-3](#).
- Det skal utarbeides en årsrapport for barn som mottar spesialpedagogisk hjelp, jf. [§ 5-5 andre ledd](#).

- PP-tjenesten er sakkyndig instans, jf. [§ 5-6](#).

Barn under opplæringspliktig alder har ikke opplæringsplikt og det er derfor ikke noe krav om individuell opplæringsplan (IOP) for spesialpedagogisk hjelp.

Forvaltningslovens saksbehandlingsregler om enkeltvedtak utfyller saksbehandlingsreglene i opplæringsloven.

[Ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper](#) er viktige i behandling av saker om spesialpedagogisk hjelp.

Barnet har en individuell rett

Retten til spesialpedagogisk hjelp er en individuell rett. Barn som ikke har begynt på skolen, og som oppfyller vilkåret i [§ 5-7](#), har krav slik hjelp.

Et barn kan ha behov for spesialpedagogisk hjelp fra fødsel. Den øvre grense for spesialpedagogisk hjelp er når barnet har nådd opplæringspliktig alder. Den opplæringspliktige alderen inntreer vanligvis det kalenderåret barnet fyller 6 år. Dersom barnet har fått utsatt skolestart har barnet rett til spesialpedagogisk hjelp frem til barnet begynner på skolen.

Retten til spesialpedagogisk hjelp gjelder uavhengig av om barnet går i barnehage eller ikke.

Barn i asylmottak har rett til spesialpedagogisk hjelp når det er sannsynlig at barnet skal være i Norge i mer enn tre måneder.

De aller fleste barn går i barnehage og i den videre teksten vil vi flere steder ta utgangspunkt i spesialpedagogisk hjelp til barn som går i barnehage.

Vilkåret er at barnet har et særlig behov

Vilkåret for å få spesialpedagogisk hjelp er at barnet har et særlig behov for slik hjelp. Dette er en skjønnsmessig vurdering.

Vurderingen av om et barn har rett til spesialpedagogisk hjelp krever på flere måter en annen tilnærming/vurdering enn for rett til spesialundervisning.

Vurdering av om barnet har et særlig behov

I vurderingen er det aktuelt å se på barnets utvikling, læring, evner og forutsetninger – for eksempel om barnet utvikler seg senere, eller annerledes, enn det som er forventet (eventuelt «typisk for alderen»).

Retten til spesialpedagogisk hjelp må vurderes på et selvstendig grunnlag, uavhengig av den generelle tilretteleggingen i barnehagen. Dette innebærer at vurderingen må gjøres ut fra barnets behov og ikke ut fra barnehagens tilpasning/tilrettelegging, barnets utbytte og likeverd. Et godt barnehagetilbud vil likevel kunne føre til at færre barn har et «særlig behov» for spesialpedagogisk hjelp.

Ved å sette inn spesialpedagogiske hjelpetiltak vil det være mulig å gripe inn på et tidlig stadium. Dette er i tråd med målsetninger om tidlig innsats.

Diagnose, eller mangelen av en diagnose, er ikke en begrunnelse i seg selv for å avgjøre om barnet trenger spesialpedagogisk hjelp. Det er nødvendig med en individuell, skjønnsmessig vurdering. Diagnosen kan være et hjelpemiddel ved kartlegging av barnets behov. Diagnose gir ikke automatisk rett til spesialpedagogisk hjelp. Motsatt skal ikke barnets behov for spesialpedagogisk hjelp avvises på grunnlag av diagnosen.

I «særlig behov» ligger det et krav om at barnet må ha et behov som skiller seg fra, eller er mer omfattende enn det behovet barn på samme alder vanligvis har.

Hva skal hjelpen inneholde?

Retten til spesialpedagogisk hjelp omfatter et videre spekter av hjelpetiltak enn spesialundervisning¹. Utgangspunktet for vurderingen er barnets konkrete behov for hjelp.

Hovedformålet med spesialpedagogisk hjelp er å forbedre barnets forutsetninger for å begynne på skolen². Den spesialpedagogiske hjelpen skal ha et pedagogisk siktemål.

Hjelpen kan for eksempel omfatte lekotekvirksomhet, trenings- og stimuleringstiltak og veiledning til personalet i barnehagen. Det kan for

eksempel dreie seg om støtte til språklig-, sosial- eller motorisk utvikling som er grunnleggende for barnets trivsel og helhetlige utvikling.

Den spesialpedagogiske hjelpen skal alltid omfatte tilbud om foreldrerådgivning.

Alternativ og supplerende kommunikasjon

Den spesialpedagogiske hjelpen kan omfatte bruk av alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)³. ASK omfatter ulike måter å kommunisere på og blir brukt av mennesker som helt eller delvis mangler tale og som derfor har behov for andre uttrykksformer. Eksempler på kommunikasjonsformer er å bruke håndtegn, fotografi, grafiske symboler, konkrete handlinger, væremåter og kroppslige uttrykk. Eksempler på kommunikasjons hjelpemidler er kommunikasjonsbøker, tematavler og talemaskin. Du kan lese mer om dette på www.statped.no

Kommunen skal inkludere foreldrene

Når det skal avgjøres hvor og hvordan barnet skal få hjelpen, er det viktig at foreldrene tas med på råd. Foreldrenes medvirkning er en viktig forutsetning for at den spesialpedagogiske hjelpen skal fungere på en god måte. Den spesialpedagogiske hjelpen skal alltid inkludere tilbud om foreldrerådgivning. Dette følger av [§ 5-7 første ledd andre punktum](#). Hvordan dette skal gjennomføres, er det opp til kommunen å avgjøre.

Tilbudet kan ikke reduseres på grunn av økonomiske hensyn

Retten til spesialpedagogisk hjelp er en individuell rett som går foran økonomi. Kommunen kan ikke avslå en søknad om spesialpedagogisk hjelp av økonomiske hensyn. Kommunen kan kun avslå en søknad om spesialpedagogisk hjelp hvis barnet ikke har «særlige behov». Kommunen er ansvarlig for at barn som har behov for spesialpedagogisk hjelp får oppfylt sitt individuelle behov jf. [opplæringsloven § 13-10 første ledd](#).

---

¹ Se Ot.prp. nr. 46 (1997-1998)

² Meld. 18 Læring og fellesskap (2010-2011)

³ Prop. 84 L(2011-2012) s. 42

Hvem har ansvaret?

Kommunen har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp jf. [opplæringsloven § 13-1](#), og det er kommunen som har ansvaret for at barn som har rett til spesialpedagogisk hjelp, faktisk mottar den hjelpen som er fastsatt i vedtaket. Barnet har bare rett til spesialpedagogisk hjelp i den kommunen barnet er bosatt. Også hvis barnet går i en barnehage utenfor kommunen.

For barn i helseinstitusjoner eller barneverninstitusjoner er det fylkeskommunen som har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av opplæringsloven §§ [13-2](#) og [13-3a](#).

Organisering og kompetanse

Spesialpedagogisk hjelp kan organiseres på mange måter. Det er viktig at PP-tjenesten, når den gjør sin sakkyndige vurdering, og kommunen, når den fatter enkeltvedtaket, tar stilling til hvem som skal gi hjelpen og hvordan hjelpen skal organiseres.

Det sentrale med den spesialpedagogiske hjelpen er at tiltaket kan bidra til å støtte barnets trivsel og helhetlige utvikling.

Det er ikke noe krav om at den spesialpedagogiske hjelpen skal gis i barnehage. Kommunen bestemmer om hjelpen skal gis i barnehage eller et annet sted. Det avgjørende er hvilket behov barnet har, og hvordan dette behovet kan møtes på en best mulig måte.

Hjelpen kan knyttes til barnehage, skole, sosiale og medisinske institusjoner og lignende, men det kan også organiseres som et eget tiltak. Dette fremgår av [§ 5-7 første ledd tredje punktum](#).

Hjelpen kan også gis av PP-tjenesten eller andre sakkyndige.

Dersom hjelpen gis i barnehage, er det kommunen som er ansvarlig for å gi spesialpedagogisk hjelp uavhengig av om hjelpen gis i kommunal eller privat barnehage¹. Kommunen kan inngå avtale med andre om at organiseringen og gjennomføringen gjøres av andre, for eksempel en privat barnehage.

Kommunen kan ikke pålegge en privat barnehage å gjennomføre den spesialpedagogiske hjelpen. Dersom barnehagen ikke ønsker å inngå en slik avtale, plikter kommunen å sørge for at barnet får den spesialpedagogiske hjelpen som hun eller han har krav på, et annet sted. Kommunen kan også bestemme at hjelpen skal gis et annet sted enn i den private barnehagen. Kommunen har uansett det overordnede ansvaret for at barnet får den hjelpen det har krav på.

Det kommunale tilskuddet til ordinær drift som ikke-kommunale barnehager får etter forskrift om tilskudd til barnehager, skal ikke brukes til å dekke utgifter til spesialpedagogisk hjelp.

Krav til kompetanse og bruk av assistent

Det går ikke tydelig frem av bestemmelsene i opplæringsloven at det stilles særskilte kompetansekrav for å kunne gi spesialpedagogisk hjelp. Vi mener bestemmelsen må forstås slik at spesialpedagogisk hjelp i utgangspunktet bør gis av en person med pedagogisk kompetanse.

Det daværende Utdannings- og forskningsdepartement skrev i et brev til Barne- og familiedepartementet i 2000 at bruk av assistent "[...]kan betraktes som et element i rettmessig spesialpedagogisk hjelp etter loven, dersom bruken av assistent framstår som et forsvarlig og adekvat tiltak som er egnet til i rimelig grad å oppnå det formål som loven her skal sikre. [...]Det ligger imidlertid i begrepet assistent at man må stå i relasjon til en som har kompetanse".

Dersom det anses som nødvendig med innsats fra en assistent i tillegg til pedagogressurs for at barnet skal få ivaretatt retten sin, må dette fremkomme klart av enkeltvedtaket.

---

¹ Det inkluderer også fylkeskommunale og statlige barnehager.

Forholdet til det ordinære barnehagetilbudet

Rammeplanen sier at barnehagen skal gi et individuelt tilpasset og likeverdig tilbud.

Det er nødvendig å skille mellom det ordinære barnehagetilbudet til barnet og spesialpedagogisk hjelp etter opplæringsloven. Bruk av assistent kan være et relevant tiltak knyttet til begge deler.

I praksis kan skille mellom spesialpedagogisk hjelp, og et individuelt tilpasset og likeverdig ordinært barnehagetilbud være vanskelig. Dette skillet er ikke det samme som skillet mellom spesialundervisning og ordinær opplæring i grunnopplæringen.

Vilkåret for å ha rett til spesialpedagogisk hjelp skal ikke være knyttet til barnehagens, eller miljøets, tilrettelegging, men retten skal vurderes ut fra barnets individuelle behov for slik hjelp.

Et ordinært barnehagetilbud vil være rettet mot alle barna i barnehagen, men det skal også ha fokus på enkeltbarn.

Forskjellen må ses i lys av om tiltaket er rettet mot et enkeltbarn for å forebygge/avhjelpe definerte utfordringer/vansker som har betydning for barnets videre trivsel og helhetlige utvikling.

Fritak for foreldrebetaling i barnehagen

Barn som mottar spesialpedagogisk hjelp i barnehage har rett til å få denne hjelpen gratis. Det skal derfor gis fradrag i foreldrebetalingen (oppholdsbetalingen) for den tiden barnet mottar spesialpedagogisk hjelp¹. Kommunen må anslå hvor mye av den samlede tiden barnet er i barnehagen som går med til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp. Kommunen må deretter redusere foreldrebetalingen forholdsmessig.

Det er den direkte hjelpen overfor barnet, det skal gis fradrag for. Det innebærer at det ikke skal gjøres fradrag for ressurser brukt til for eksempel opplæring av personalet, planleggingstid eller forelderådgiving.

Kommunen skal vanligvis også dekke fradrag for foreldrebetalingen når hjelpen gis i en privat barnehage. Men hvis kommunen på en klar måte har gitt foreldrene tilbud om at hjelpen kan gis i en kommunal barnehage, på lik linje med andre barn som får slik hjelp der, trenger ikke kommunen å dekke fradrag i foreldrebetalingen i den private barnehagen.

[Les mer om dette i Kunnskapsdepartementets rundskriv F-39-01.](#)

¹ Det skal også gis fradrag for tegnspråkopplæring jf. opplæringsloven § 2-6 tredje ledd.

Tilskudd til barn med nedsatt funksjonsevne

Tidligere var det et eget, øremerket statstilskudd for tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage. Tilskuddet skulle sette barnehagene i stand til å tilrettelegge særskilt for barn med nedsatt funksjonsevne, slik at barna dro nytte av et opphold i barnehage. Tilskuddsordningen ble avsluttet i 2011, og midlene ble fra og med 2011 lagt inn i rammetilskuddet til kommunene. Overføringen av det tidligere tilskuddet inn i kommunens ramme er ikke ment å svekke tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne.

Mange kommuner har valgt å videreføre en ordning tilsvarende den de hadde før innlemmingen av tilskuddet i rammen. Kommunene står selvfølgelig fritt til dette, og dette kan være en god og praktisk løsning for å sørge for at barn med nedsatt funksjonsevne får tilbudet de har krav på.

Etter gjeldende rett kan det ikke stilles noe uttrykkelig krav til at kommunene må ha en fast ordning hvor barnehagene kan søke om midler til barn med nedsatt funksjonsevne med påfølgende klagerett. Selv om kommunen ikke har en slik ordning, har den fortsatt et tilretteleggingsansvar for barn med nedsatt funksjonsevne. Kommunen velger selv hvordan den organiserer tilretteleggingen.

Forvaltningsrettens betydning i saksbehandlingen

Kommunene er offentlige myndighetsorgan og er omfattet av reglene i forvaltningsloven. Det er viktig at de som er involvert i disse sakene kjenner til saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven, blant annet kravene til innholdet i et vedtak, reglene om foreløpig svar og klage.

Reglene i forvaltningsloven vil bli omhandlet i de ulike fasene der de er særlig relevante.

Ulovfestet forvaltningsrettslige prinsipper

Forvaltningsretten består ikke bare av saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven. Det finnes også en rekke ulovfestede prinsipper som har betydning ved behandling av saker om spesialpedagogisk hjelp. Det er viktig at de som deltar i behandlingen av saker om spesialpedagogisk hjelp har kjennskap til de ulovfestede prinsippene.

Slike ulovfestede prinsipper er

1. forsvarlighetsprinsippet
2. saklighetsprinsippet
3. forbudet mot vilkårlige avgjørelser
4. forbudet mot sterkt urimelige avgjørelser
5. forbudet mot usaklig forskjellsbehandling

Forsvarlighetsprinsippet

Et grunnprinsipp innenfor forvaltningsretten er kravet om at saksbehandlingen skal være forsvarlig. I dette ligger det et krav om at avgjørelser skal treffes på et forsvarlig grunnlag. Prinsippet har stor betydning for behandlingen av saker om spesialpedagogisk hjelp. Forsvarlighetsprinsippet er også knyttet til de vurderingene som forvaltningen gjør. For eksempel må forvaltningsorganene se på ulike sider av saken og avveie forskjellige momenter mot hverandre på en forsvarlig måte. Forsvarlighetsprinsippet går mer på avgjørelsens innhold enn på fremgangsmåten til forvaltningen for å tilrettelegge grunnlaget for og oppfølgingen av avgjørelsen. Kjernen i kravet er et fokus på individets stilling i forvaltningsprosessen.

Saklighetsprinsippet

Saklighetsprinsippet krever at kommunen ikke har lagt vekt på hensyn som er utenforliggende eller usaklige i vurderingen. I saker om barnets rett til spesialpedagogisk hjelp, vil hensyn som kommunens økonomi, kunne være et utenforliggende hensyn som ikke skal trekkes inn i vurderingen av hva som vil være et forsvarlig tilbud for eleven. Dersom dette gjøres, vil det være en saksbehandlingsfeil.

Forbudet mot vilkårlige avgjørelser

Avgjørelsen som tas, må kunne begrunnes og være i samsvar med det skjønnet som opplæringsloven kapittel 5 åpner for.

Sterkt urimelige avgjørelser

Forvaltningen må rette seg etter forbudet mot at avgjørelsen fremstår som sterkt urimelig.

Forbudet mot usaklig forskjellsbehandling

I likhetsprinsippet ligger det et forbud mot usaklig forskjellsbehandling. I tilfeller der man forskjellsbehandler er det ikke den enkelte avgjørelsen som kommunen har tatt, det hefter feil ved. Feilen oppstår derimot når avgjørelsen sammenlignes med andre avgjørelser. Et eksempel vil være der to barn har tilnærmet likt behov for spesialpedagogisk hjelp og kommunen kun gir det ene barnet rett til spesialpedagogisk hjelp. Kan man ikke begrunne en slik avgjørelse, vil det være snakk om usaklig forskjellsbehandling

Faser i saksgangen for spesialpedagogisk hjelp

Vi har delt saksgangen for spesialpedagogisk hjelp opp i seks faser.

1. [Bekymringsfasen](#)
2. [Henvvisning til PP-tjenesten](#)
3. [Sakkyndig vurdering av barnets behov](#)
4. [Vedtaksfasen](#)
5. [Planlegging og gjennomføring](#)
6. [Evaluering og veien videre](#)

Fase 1: Bekymringsfasen

Fasen kjennetegnes ved at foreldrene eller andre som kjenner barnet, for eksempel ansatte i barnehagen eller helsesøster, er bekymret for utviklingen til barnet.

Fasen er i hovedsak regulert i [opplæringsloven §§ 5-7 og 5-4](#) (lovdata.no).

Punkter som er viktige i denne fasen

Fange opp – følge opp

Barnehagepersonalet som vurderer at et barn kan ha behov for spesialpedagogisk hjelp bør drøfte dette med styrer, pedagogisk leder og kolleger.

Det er viktig å være i dialog med foreldrene slik at de er innforstått med det arbeidet som blir gjort. Dersom barnehagepersonalet ønsker å drøfte bekymringen med instanser utenfor barnehagen, f.eks. spesialpedagogisk team i kommunen eller PP- tjeneste må foreldrene samtykke til dette.

Barnehagepersonalet kan likevel drøfte saken anonymt med eksterne instanser. Ved samarbeid med andre må regler for samtykke og taushetsplikt overholdes.

Samarbeid mellom barnehage, andre instanser og foreldre

Når barnehagen er bekymret for et barns utvikling bør det være en åpen og god dialog mellom barnehagen og foreldrene. Foreldrene skal få tydelig og god informasjon om det barnehagen vurderer, planlegger og iverksetter. Det same gjelder dersom det er andre instanser, for eksempel helsestasjonen, som er bekymret for barnets utvikling.

Dette betyr at barnehagen, eventuelle andre instanser, og også PP-tjenesten, har ansvar for å samarbeide med foreldrene gjennom de ulike fasene i prosessen slik at barnet får et godt tilbud hele veien.

Foreldrenes rett til å kreve sakkyndig vurdering

Foreldrene har rett til å kreve sakkyndig vurdering med sikte på å fastslå om barnet har et særlige behov og dermed rett til spesialpedagogisk hjelp¹.

I ordet "krever" ligger det ikke et krav til skriftlig henvendelse. Selv om det ikke er stilt noen krav til formen i henvendelsen fra foreldrene, er det en fordel om henvendelsen er skriftlig og kan brukes til å dokumentere at foreldrene har krevd sakkyndig vurdering.

Barnehagen/kommunen kan ikke overse eller avvise en henvendelse fra foreldrene om å gjøre nødvendige undersøkelser med begrunnelse at henvendelsen ikke var skriftlig.

Dokumentasjon og vurdering i barnehagen

Barnehagepersonalet skal følge med på alle barns trivsel og helhetlige utvikling, blant annet gjennom observasjoner i hverdagen, samspill med det enkelte barn og barnegruppen og i samarbeid med foreldre. I tilfeller der barnehagepersonalet oppdager barn som kan ha behov for spesialpedagogiske tiltak kan det være aktuelt å igangsette et mer systematisk dokumentasjons og vurderingsarbeid. Slik dokumentasjon og vurdering kan f.eks. være egnede observasjonsskjemaer og/eller testverktøy.

Foreldre skal alltid ha gitt samtykke til hva som iverksettes, og være informert om hvorfor slike kartlegginger blir gjort. Foreldrene skal også bli informert godt om resultatene som kartleggingene viser.

Samtykke fra foreldrene

Hvis barnehagen, helsestasjonen eller andre vurderer at barnet kan ha behov for spesialpedagogisk hjelp, må det hentes inn samtykke fra foreldrene slik at PP-tjenesten kan gjøre en sakkyndig vurdering.

I de tilfellene det er foreldrene som har bedt om å få vurdert om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp, er det ikke behov for samtykke til sakkyndig vurdering. Samtykket vil da ligge implisitt.

Foreldrene skal samtykke til sakkyndig vurdering og til enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp også i de tilfellene hvor barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet.

Det er ingen tidsfrist for å be om spesialpedagogisk hjelp

Opplæringsloven åpner ikke for at kommunen kan sette absolutte frister for når eventuelle /henvendelser om spesialpedagogisk hjelp må være sendt i løpet av året. Foreldrene kan når som helst i løpet av året be om en vurdering.

Det er ingen plikt til å motta spesialpedagogisk hjelp

Barnet kan ha rett til spesialpedagogisk hjelp, men det er ingen plikt til å motta slik hjelp. Dette gjelder selv om barnehagen eller kommunen mener barnet har et særlig behov for slik hjelp.

Dersom foreldrene ikke gir sitt samtykke til sakkyndig vurdering og/eller til enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp, blir konsekvensen at barnehagen må ivareta barnets behov innenfor det ordinære tilbudet.

---

¹ Ot.prp.nr. 46 (1997-98) s. 169

Fase 2: Henvisning til PP-tjenesten

Når foreldrene eller noen andre har meldt bekymring for om et barn har behov for spesialpedagogisk hjelp, sender kommunen en henvisning til PP-tjenesten om at de ønsker en sakkyndig vurdering av barnet. Hver kommune kan fastsette rutiner for hvordan PP-tjenesten skal få henvisningen.

Det er PP-tjenesten som skal sørge for at det blir utarbeidet en sakkyndig vurdering. Før kommunen fatter vedtak om spesialpedagogisk hjelp skal den sakkyndige vurderingen foreligge.

Se [opplæringsloven §§ 5-3 og 5-6](#) (lovdata.no).

Samtykke fra foreldrene før sakkyndig vurdering

Det er et krav til samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering og før det fattes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Hvis foreldrene ikke samtykker, kan ikke PP-tjenesten utarbeide en sakkyndig vurdering av barnets behov.

Henvisningen

Opplæringsloven gir ikke direkte uttrykk for hvordan henvisningen til PP-tjenesten skal skje. Det er opp til kommunen å fastsette rutiner for

dette.

Kommunen avgjør hvorvidt barnehage, helsestasjon og andre instanser i kommunen, selv kan henvise barn til PP-tjenesten, eller om de må gå veien om kommunen, som så selv står for henvisningen. Det samme vil gjelde dersom foreldre ønsker å henvise barnet sitt.

Mange kommuner har utarbeidet egne saksbehandlingsprosedyrer for henvisning til PP-tjenesten.

Vi anbefaler at henvisningen til PP-tjenesten er skriftlig. I henvisningen bør kommunen tydeliggjøre barnehagens tiltak (hvis barnet går i barnehage) og vurderinger av barnets behov for spesialpedagogisk hjelp.

Foreldre bør informeres om henvisningen, f.eks. en kopi dersom henvisningen er skriftlig.

Førstegangs henvisning og gjentatt henvisning – ulike utredningsbehov

Ved førstegangs henvisning til PP-tjenesten vil det være behov for en grundig vurdering av barnets behov for spesialpedagogisk hjelp.

Ved gjentatt henvisning til PP-tjenesten er det ofte ikke nødvendig med den samme omfattende vurderingen. Blant annet vil tidligere utredningsarbeid og årsrapporter ha betydning for hvor mye utredningsarbeid som til enhver tid er påkrevd. Dette gjøres ved at PP-tjenesten gjennomgår den sakkyndige vurderingen og vurderer om det er behov for endringer.

Hvor store endringer som må gjøres i den sakkyndige vurderingen, avhenger av hvor stort behovet for oppdatering er. Dersom det ikke er behov for dette, kan det lages en kort tilbakemelding hvor dette meddeles til kommunen før enkeltvedtak treffes.

Fase 3: Sakkyndig vurdering av barnets behov

Dette er fasen hvor PP-tjenesten utreder og gir en tilråding/anbefaling til kommunen om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp eller ikke. Andre sakkyndige organer kan også gjøre vurderinger. Deres vurderinger kan inngå i den sakkyndige vurderingen.

En sakkyndig vurdering skal ligge til grunn før kommunen beslutter om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp eller ikke gjennom et enkeltvedtak, jf. [§ 5-3](#). En sakkyndig vurdering skal ligge til grunn før kommunen beslutter om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp eller ikke gjennom et enkeltvedtak, jf. [§ 5-3](#). Den sakkyndige vurderingen skal munne ut i en skriftlig tilråding fra PP-tjenesten til kommunen. Den sakkyndige vurderingen bør være klar, tydelig og den må være individualisert.

Fasen avsluttes med at tilrådingen sendes kommunen.

Sakkyndig vurdering består av:

- sakkyndig utredning
- sakkyndig tilråding

Denne fasen er regulert i [opplæringsloven §§ 5-3, 5-4 og 5-7](#) (lovdata.no).

Kommunens ansvar

Kommunen har plikt til å sørge for at det foreligger en sakkyndig vurdering før de tar stilling til et krav fra foreldrene om spesialpedagogisk hjelp. Dette betyr også at alle som ber om spesialpedagogisk hjelp, har en rett til en sakkyndig vurdering.

Når foreldre ber om spesialpedagogisk hjelp, skal det automatisk gjøres en sakkyndig vurdering av barnets behov for slik hjelp.

Den sakkyndige vurderingen er ikke bindende, men det er en rådgivende uttalelse fra PP-tjenesten til den som skal fatte enkeltvedtaket.

Krav til den sakkyndige vurderingen

Den sakkyndige vurderingen skal utrede og ta standpunkt til om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp, og anbefale hvilket tilbud som skal gis.

Den sakkyndige vurderingen må være så utførlig at kommunen ikke er i tvil om hva PP-tjenesten egentlig tilrår (anbefaler), når enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp skal gjøres. Dersom PP-tjenesten gir en anbefaling basert på mangelfullt eller misvisende grunnlag, kan det føre til at enkeltvedtaket regnes som ugyldig. Kommunen kan ikke gi instruksjoner som fører til at disse kravene ikke blir tilstrekkelig ivaretatt.

I opplæringsloven § 5-3 er det oppstilt fem minstekrav til hva den sakkyndige vurderingen skal inneholde. Noen av punktene passer ikke for å vurdere behovet til førskolebarn. Dette gjelder særlig der vurderingen viser til det ordinære opplæringstilbudet. Opplæringsloven § 5-3 andre ledd strekpunkt 1 "barnet sitt utbytte av det ordinære opplæringstilbudet" og strekpunkt 4 "kva for opplæring som gir eit forsvarleg opplæringstilbod" gjelder ikke for sakkyndige vurderinger knyttet til spesialpedagogisk hjelp. Disse barna har ikke noe ordinært opplæringstilbud, men det bør være mulig å gi en vurdering av hva slags spesialpedagogisk hjelp som vil gi barnet en tilfredsstillende utvikling.

PP-tjenesten må sørge for at avgjørelsene til kommunen blir tatt på best mulig faglig grunnlag. Dette følger også av [forvaltningsloven § 17](#) (lovdata.no).

Den sakkyndige vurderingen må være utfyllende både når det gjelder utredninger og tilrådinger.

Det er viktig at det er enkelt for kommunen å se de faglige vurderingene som ligger til grunn for den sakkyndige vurderingen, slik at den kan brukes som grunnlag for enkeltvedtaket. Den sakkyndige vurderingen må også være utformet slik at både kommunen og foreldrene forstår innholdet i den.

Innholdet i tilrådingen (anbefalingen) bør inneholde konkrete råd om tiltak, målsettinger og innhold. Den sakkyndige vurderingen kan også beskrive behov for særskilt materiell/utstyr, og særskilt kompetanse hos den eller de som skal utføre hjelpen.

Dersom barnet for eksempel har behov for hjelp fra logoped eller synspedagog, er det viktig at dette nevnes eksplisitt i den sakkyndige vurderingen. Omfanget av all spesialpedagogisk skal angis i tilrådingen i den sakkyndige vurderingen.

Et avkryssningsskjema i den sakkyndige vurderingen som ikke utdyper det enkelte barnets behov, er ikke godt nok. PP-tjenesten skal gjennomføre en individuell vurdering.

Nedenfor utdypes kravene som stilles til PP-tjenestens sakkyndige vurdering.

Innholdet i sakkyndig vurdering

Den sakkyndige vurderingen har to hovedelementer; utredning og tilråding.

- Utredningen skal vise om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp.
- Tilrådingen skal gi kommunen informasjon om hvilken hjelp som bør gis barnet.

Nærmere om utredningen

PP-tjenesten har som sakkyndig instans ansvar for å foreta en helhetlig utredning av barnet ut fra den dokumentasjonen som finnes og som kan fremskaffes.

En utredning innebærer både kartlegging og vurdering

Utgangspunktet for utredningsarbeidet er henvisningsskjema og eventuelle tilleggsopplysninger som følger henvisningen, for eksempel fra helsestasjonen eller fastlegen. Eventuell kontakt i forkant av henvisningen kan også være en viktig del av utredningsarbeidet.

På bakgrunn av den dokumentasjonen som finnes må PP-tjenesten vurdere om det skal hentes inn flere opplysninger og om PP-tjenesten skal gjøre egne undersøkelser. Som en del av dette arbeidet må PP-tjenesten bruke ulike kilder og metoder. Dette kan være

- samtale med foreldrene og barnet
- utdypende opplysninger og vurderinger fra barnehagen
- egne undersøkelser, observasjoner og annen kartlegging
- samarbeid med andre instanser

Samlet sett skal dette gi PP-tjenesten mulighet til å gjøre en forsvarlig utredning.

Samtaler med foreldrene og barnet

PP-tjenesten bør ha samtaler med foreldrene for å få relevante opplysninger, og må sørge for å få deres syn på hva slags hjelp det er behov for og om hvordan hjelpen bør legges opp. Foreldrene skal involveres i alle deler av prosessen. PP-tjenesten skal legge stor vekt på hva foreldrene mener.

Å møte og bli kjent med barnet i forskjellige situasjoner, er viktig for utredningen og tilrådingen. Hvis PP-tjenesten ikke har hatt kontakt med barnet, kan det stilles spørsmål ved om utredningen er faglig god nok.

Utdypende opplysninger og vurderinger fra barnehagen

PP-tjenesten har som sakkyndig instans ansvar for å foreta en helhetlig utredning ut fra den dokumentasjonen som kan skaffes. Det er viktig å koordinere og samordne den informasjonen som allerede finnes.

Noen ganger kan det være aktuelt å hente inn opplysninger om utredninger/kartlegginger som er gjennomført av andre instanser. Dette kan være blant annet fra helsetjenesten. Da må det innhentes samtykke fra foreldrene.

Egne undersøkelser, observasjoner og annen kartlegging

PP-tjenesten må som regel gjøre egne undersøkelser, i tillegg til de barnehagen og/eller andre allerede har gjennomført.

Det er som regel nyttig for PP-tjenesten å observere barnet både i naturlige situasjoner, f.eks. i barnehagen, og i mer tilrettelagte situasjoner. I tillegg er det som regel hensiktsmessig å innhente utdypende informasjon fra barnehagepersonalet, f.eks. gjennom samtaler. Noen ganger kan det være formålstjenlig å be barnehagepersonalet observere barnet i barnehagehverdagen, f.eks. for å se etter noe bestemt, for så å melde tilbake til PP-tjenesten hva personalet har observert.

PP-tjenesten vil ofte også ha behov for å bruke forskjellige typer testverktøy og/eller intervjuverktøy/kartleggings skjemaer for å kunne gjøre en helhetlig vurdering av barnets behov. Slike verktøy er ofte standardiserte og normerte.

Samarbeid med andre instanser

Dersom PP-tjenesten ikke har tilstrekkelig fagkompetanse i en sak, må tjenesten hente inn støtte eller utredninger fra andre. PP-tjenesten kan søke Statped om støtte i utredningsarbeidet. Andre aktuelle samarbeidsinstanser kan være barne- og ungdomspsykiatrien (BUP), habiliteringstjenesten for barn og unge (HABU) eller andre helsetjenester. I enkelte saker kan det også være nødvendig å samarbeide med barnevernstjenesten.

Når PP-tjenesten skal samarbeide med andre instanser om et barn, er det viktig at det alltid foreligger et informert samtykke fra foreldrene til et slikt samarbeid.

Nærmere om tilrådingen

På bakgrunn av utredningsarbeidet gir PP-tjenesten en tilråding (anbefaling) om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp. I tillegg sier PP-tjenesten hva de vurderer at innholdet i hjelpen skal være.

Tilrådingen tar utgangspunkt i de samme punktene som i utredningen.

Det bør også gå frem av den sakkyndige vurderingen i hvilken grad PP-tjenesten har lagt vekt på synspunktene fra foreldrene, jf. [§ 5-4 tredje ledd](#).

Innholdet i tilrådingen

Omfang

Den sakkyndige vurderingen skal angi omfanget av barnets behov for spesialpedagogisk hjelp. I tilrådingen av omfanget skal barnets behov for spesialpedagogisk hjelp bli oppgitt i timer. Det er ikke tilstrekkelig å vurdere at barnets behov er lite – middels – stort.

Å avgi en sakkyndig vurdering uten å kommentere omfanget er en ufullstendig vurdering, og gir ikke en klar og tydelig informasjon om barnets behov. Sakkyndig instans har heller ikke oppfylt kravene i § 5-3 andre ledd dersom omfanget ikke er angitt.

Den sakkyndige vurderingen må også synliggjøre om det kan være nødvendig med bruk av assistent for å oppfylle retten etter § 5-7.

Skjønsmessige størrelser og vurderinger gir for vage råd til kommunen når enkeltvedtak fattes. Det er dessuten vanskelig for kommunen, som skal fatte enkeltvedtak, å avgjøre hva som vil være et stort-, middels- eller lite behov. PP-tjenesten skal ha utredet saken så godt at det skal være mulig å fastsette barnets behov for spesialpedagogisk hjelp i timer.

Dette er også avgjørende for [fritak for foreldrebetaling](#). Det er den direkte hjelpen overfor barnet som det gis fradrag for, ikke

planleggingstid, foreldrerådgivning eller tid til opplæring av personalet. Også av den grunn er det viktig at tilrådingen presiserer antall timer til direkte hjelp for barnet.

[Les om tidsperioden for hjelp i fase 4, vedtaksfasen.](#)

Varigheten av den sakkyndige vurderingen

Opplæringsloven regulerer ikke eksplisitt hvor lenge en sakkyndig vurdering er gyldig, men det må innfortolkes at den sakkyndige vurderingen skal kunne gi kommunen et forsvarlig beslutningsgrunnlag.

Det bør derfor komme tydelig fram i den sakkyndige vurderingen hvor lang periode PP- tjenesten vurderer at den gjelder for. Barn utvikler seg svært ulikt og i forskjellig tempo, dette må det tas hensyn til.

Hvis den sakkyndige vurderingen er grundig og barnets behov vurderes å være stabilt, kan det tenkes at en sakkyndig vurdering kan gjelde for mer enn ett år.

Etter at den sakkyndige vurderingen er gjort, vil ofte senere vurderinger kunne gjøres på grunnlag av denne sakkyndige vurderingen, årsrapportene og annet som dokumenterer barnets behov og utvikling.

Forsvarlig saksbehandlingstid

Opplæringsloven setter ingen eksplisitte tidsfrister for PP-tjenestens behandling av saker om spesialpedagogisk hjelp, men vi legger til grunn at dette må skje i løpet av rimelig tid. Saksbehandlingen skal være forsvarlig. Dette må suppleres med forvaltningslovens regler. Disse gjelder for hele prosessen; fra mistanke om at barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp og til enkeltvedtaket er fattet. PP-tjenesten er et ledd i utredningen av saken. I vurderingen av hva som er for lang saksbehandlingstid, vil barnets behov for å få avklart sine behov og rettigheter så raskt som mulig, føre til at f.eks. en total saksbehandlingstid på over tre måneder kan være for lang tid.

Uten ugrunnet opphold

I forbindelse med enkeltvedtak skal forvaltningsorganet "forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold". Den sakkyndige vurderingen er en del av saksforberedelsen. Derfor gjelder kravet om at saken skal behandles "uten ugrunnet opphold" også for PP-tjenesten.

Her det viktig at PP-tjenesten, som saksforberedende organ, ser sin rolle i dette arbeidet og forholder seg til at saken skal behandles «uten ugrunnet opphold».

Foreløpig svar

Dersom et enkeltvedtak ikke kan fattes innen én måned etter at PP-tjenesten har mottatt henvendelsen, skal det gis et foreløpig svar. Dette følger av [§ 11a tredje ledd i forvaltningsloven](#). I det foreløpige svaret skal det informeres om hvorfor henvendelsen ikke kan behandles tidligere og anslås når svar kan ventes hvis det er mulig.

Dette betyr at PP-tjenesten skal gi melding til kommunen dersom deres saksbehandlingstid fører til at kommunen ikke kan behandle saken innen én måned. Kommunen sender et foreløpig svar til foreldrene.

Ventelister

Kravet om at saken skal behandles "innen rimelig tid" innebærer blant annet at PP-tjenesten eller kommunen ikke kan innføre ventelister for utredning av et barns behov for spesialpedagogisk hjelp.

En venteliste strider mot barnets rett til spesialpedagogisk hjelp. Barnets rett til spesialpedagogisk hjelp skal ikke utsettes på grunn av lang saksbehandlingstid hos PP-tjenesten.

Kommunen har ansvaret for å stille nødvendige ressurser til disposisjon slik at det ikke oppstår ventelister, jf. [opplæringsloven § 13-10](#).

Kommunens ansvar

Kommunen har ansvar for at den sakkyndige vurderingen gir et forsvarlig grunnlag for å behandle saker om spesialpedagogisk hjelp og fatte enkeltvedtak.

Dersom kommunen for eksempel mener at den sakkyndige vurderingen ikke gir et tilstrekkelig grunnlag for å utforme et vedtak, skal

kommunen be PP-tjenesten om å utrede dette nærmere før enkeltvedtak treffes.

Dersom kommunen fatter et enkeltvedtak på grunnlag av en mangelfull sakkyndig vurdering, er dette i strid med prinsippet om forsvarlig saksbehandling og utredningsplikten i forvaltningsloven § 17. Vi har skrevet mer om [utredningsplikten i fase 4, vedtaksfasen](#).

I tillegg kan kommunen også bestille en sakkyndig vurdering fra en privat sakkyndig eller Statped.

Kommunene kan stille krav til sakkyndig vurdering

Det er en nær sammenheng mellom den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket. Kvaliteten på den sakkyndige vurderingen har stor betydning for kvaliteten på enkeltvedtaket. Kommunen kan sette flere krav til den sakkyndige vurderingen utover de kravene som er nevnt tidligere.

Kommunen kan gjøre dette fordi i siste instans er det kommunen som er ansvarlig for at den sakkyndige vurderingen gir et forsvarlig grunnlag for å treffe et enkeltvedtak.

Derfor er det viktig at kommunen bruker sin adgang til å instruere denne delen av et underordnet organs virksomhet. Dette kan gjøres ved at kommunen setter ytterligere minstekrav til den sakkyndige vurderingen.

Vi vil presisere følgende:

- PP-tjenesten skal være faglig uavhengig, for eksempel knyttet til tilrådingen av omfanget.
- PP-tjenesten kan ikke instrueres om hva som skal være konklusjonen i de sakkyndige vurderingene.
- Kommunen kan ikke sette grenser for hvilke tilrådinge og vurderinger PP-tjenesten kan komme til.

Kommunen er ansvarlig for at PP-tjenesten har riktig forståelse av bestemmelsene i opplæringsloven. Dette er ikke det samme som PP-tjenestens faglige vurderinger.

Foreldrenes adgang til å hente inn alternativ vurdering fra sakkyndig

Foreldrene kan innhente en alternativ vurdering fra en sakkyndig i tillegg til den som utarbeides av PP-tjenesten.

Dersom dette blir gjort, skal kommunen også vektlegge den alternative vurderingen fra den sakkyndige når den treffer enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp. Denne vurderingen er en del av sakens dokumenter.

Hovedregelen er at foreldrene selv må betale for denne alternative vurderingen. Unntaket vil kunne være dersom foreldrene får omgjort et enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp til sin gunst, jf. [forvaltningsloven § 35](#). [Forvaltningsloven § 36](#) gir i slike tilfeller foreldrene en rett til å få dekket vesentlige og nødvendige sakskostnader.

Fase 4: Vedtaksfasen

Etter at PP-tjenesten har sendt sin sakkyndige vurdering til kommunen, skal kommunen vurdere og avgjøre om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp.

Kommunen fatter et enkeltvedtak både når spesialpedagogisk hjelp innvilges og ved avslag. Enkeltvedtaket må være i samsvar med reglene i opplæringsloven kapittel 5, forvaltningsloven og de ulovfestede forvaltningsprinsipper. Det er viktig for barnets rettsikkerhet at det fattes enkeltvedtak også ved avslag. Når det fattes enkeltvedtak, utløses foreldrenes klagerett.

Fasen avsluttes med at enkeltvedtaket sendes til foreldrene.

Dersom foreldrene klager på enkeltvedtaket, vil klagebehandlingen også omfattes av denne fasen.

Fasen er regulert i [opplæringsloven §§ 5-7, 5-3, 5-4](#) og i [forvaltningsloven](#).

Enkeltvedtaket

Beslutningen om spesialpedagogisk hjelp skal gjøres i form av et enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av [§ 5-7, jf. § 5-3 første ledd](#).

Enkeltvedtaket må avgjøre om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp. Dersom barnet innvilges spesialpedagogisk hjelp, må det fremgå av enkeltvedtaket hva denne hjelpen består av.

Opplæringsloven har ingen særskilte regler om hvordan enkeltvedtaket skal utformes utover at avvik fra den sakkyndige vurderingen må begrunnes.

Når kommunen fatter enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp må det gå klart frem hvilket tilbud barnet skal ha og omfanget av tilbudet.

Saksbehandlingskrav

[Forvaltningslovens](#) saksbehandlingsregler utfyller saksbehandlingsreglene i opplæringsloven.

Sentrale regler som har betydning for hvordan kommunen utformer enkeltvedtaket

- reglene om forhåndsvarsling i § 11a
- kravet til utredning av saken i § 17
- kravet til begrunnelse i §§ 23, 24 og 25
- klageadgang i § 27
- partsinnsyn §§ 18 og 19

Husk samtykke

Før det blir truffet enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp, skal det innhentes samtykke fra foreldrene, jf. [opplæringsloven § 5-4 andre ledd](#). Dersom foreldrene ikke gir samtykke, kan det ikke treffes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Enkeltvedtak også ved avslag

Kommer kommunen frem til at barnet ikke har behov for spesialpedagogisk hjelp, skal det fattes et enkeltvedtak om dette også.

I alle tilfeller hvor kommunen har henvist barnet til PP-tjenesten, skal saken avgjøres ved at det treffes et enkeltvedtak.

Krav til innholdet i enkeltvedtaket

Enkeltvedtaket skal angi barnets tilbud klart og tydelig

Enkeltvedtaket skal klart og fullstendig angi hva slags hjelp barnet skal få på bakgrunn av den sakkyndige vurderingen fra PP-tjenesten.

Enkeltvedtaket skal blant annet si noe om

- innhold (hva slags tilbud barnet får)
- omfang (antall årstimer mv)
- organisering (hvor og hvordan hjelpen skal gis)
- kompetanse (hvem skal utføre hjelpen)
- tilbud til foreldrerådgivning

Retten til spesialpedagogisk hjelp omfatter et vidt spekter av ulike hjelpetiltak. I forarbeidene til loven er det nevnt tiltak som lekotekvirksomhet, trenings- og stimuleringstiltak og veiledning av personalet i barnehagen¹.

I enkeltvedtaket må det beskrives hvilke tiltak som skal ivareta barnets behov.

Enkeltvedtaket må også synliggjøre hvordan hjelpen skal organiseres og om hjelpen for eksempel skal gis i barnets hjem eller på helsestasjonen.

Dersom barnet har rett på spesialpedagogisk hjelp, skal hjelpen omfatte et tilbud om foreldrerådgivning. Dette tilbudet må fremkomme av enkeltvedtaket om spesialpedagogisk hjelp, med mindre kommunen uttrykkelig har formidlet dette tilbudet til foreldrene på andre måter.

Spesialpedagogisk hjelp er gratis, også dersom barnet går i barnehage. Det skal derfor gis fradrag i foreldrebetalingen (oppholdsbetalingen) for den tiden barnet mottar spesialpedagogisk hjelp. I enkeltvedtaket må kommunen angi størrelsen på fratrukket i foreldrebetalingen. Det avgjørende for størrelsen på fradraget, er omfanget av hjelpen som er direkte rettet inn mot barnet. Ressurser som brukes til for eksempel veiledning av personalet eller planleggingstid skal ikke tas med i beregningen. Det samme gjelder foreldrerådgivning.

I den grad deler av den spesialpedagogiske hjelpen skal gis av en assistent, må dette fremkomme av enkeltvedtaket. Vi viser for øvrig til

avsnittet om innholdet i den spesialpedagogiske hjelpen, hvor det følger at hjelpen som hovedregel skal gis av en pedagog.

I praksis kan det være tilstrekkelig om det i enkeltvedtaket står at det som er tilrådd i den sakkyndige vurderingen, skal ligge til grunn. Dette forutsetter at den sakkyndige vurderingen er tilstrekkelig klar.

Dersom det gjøres avvik fra den sakkyndige vurderingen, må avviket begrunnes og det må klart fremgå hva avviket består i. Et vedtak som bare omfatter omfanget av den spesialpedagogiske hjelpen, er ikke nok.

Omfang

Enkeltvedtaket må angi omfanget av den spesialpedagogiske hjelpen.

En angivelse av omfang i vage skjønnsmessige størrelser som stort – middels - lite, vil ikke oppfylle kravet til klarhet. Omfanget bør oppgis i årstimer. Utover dette er det opp til kommunen å avgjøre hvordan omfanget skal angis. Kommunen bør tenke gjennom hvilken form for angivelse av omfang som vil være den mest funksjonelle og som også gir foreldrene god informasjon.

Tidsperiode for hjelpen

Opplæringsåret i skolen er definert som 38 uker. Barnehageåret strekker seg over mer enn 38 uker, jf. vedtektene for den enkelte barnehage. Det må derfor tas høyde for dette i vedtaket, uansett om vedtaket fattes i uketimer eller årstimer. Det er ikke de ansattes avtale om arbeidstid som styrer ressursene til barnet, men barnets behov og barnets faktiske oppholdstid i barnehagen. Enkeltvedtaket skal som hovedregel, også der hjelpen ikke gis i barnehage, utformes på grunnlag av et kalenderår og ikke på grunnlag av opplæringsårets lengde.

Det er særskilte krav til begrunnelsen der det er avvik mellom enkeltvedtaket og den sakkyndige vurderingen

Den sakkyndige vurderingen er rådgivende. Kommunen kan derfor fravike den sakkyndige vurderingen når det fattes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp, men dette stiller særlige krav til begrunnelsen. [Opplæringsloven § 5-3 siste ledd](#) inneholder et særlig krav til begrunnelse ved avvik fra sakkyndig vurdering.

Hvis enkeltvedtaket avviker fra den sakkyndige vurderingen, må kommunen konkret ta opp situasjonen til det aktuelle barnet i begrunnelsen. Kommunen må begrunne hvorfor den ikke følger tilrådingen i den sakkyndige vurderingen, slik at foreldrene kan forstå hvilke vurderinger som ligger til grunn for dette. Begrunnelsen vil også være viktig for en eventuell klageinstans.

Forholdet mellom den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket

Sakkyndig vurdering

Den sakkyndige vurderingen er en del av utredningen av saken som ligger til grunn for enkeltvedtaket. Den sakkyndige vurderingen er kun en del av enkeltvedtaket dersom kommunen har inkludert hele eller deler av den sakkyndige vurderingen i enkeltvedtaket.

Det er kommunen som avgjør hvor mye av den sakkyndige vurderingen som eventuelt skal tas inn i enkeltvedtaket. Det er ofte ikke relevant å ta med hele den sakkyndige vurderingen.

Det anbefales at kommunen kun tar inn de delene av den sakkyndige vurderingen som eksplisitt er viktige for enkeltvedtaket. Dette kan gjøres ved at en del av den sakkyndige vurderingen skrives inn i enkeltvedtaket, eller ved at det gjøres en henvisning til et konkret punkt i den sakkyndige vurderingen. (Husk da å angi dato for den sakkyndige vurderingen)

Enkeltvedtak

Det er enkeltvedtaket som setter rammen for hva slags spesialpedagogisk hjelp barnet har krav på. Foreldrene har klagerett på enkeltvedtaket.

Varighet

Hvis den sakkyndige vurderingen er utarbeidet for ett år, må den oppdateres og det må da fattes nytt enkeltvedtak når denne utløper.

Dersom den sakkyndige vurderingen i utgangspunktet er utarbeidet for en tidsperiode på for eksempel to år, mens kommunen treffer enkeltvedtak for kun ett år, må det i forbindelse med et nytt enkeltvedtak neste år vurderes om den samme sakkyndige vurderingen kan legges til grunn, eller om det må utarbeides en ny sakkyndig vurdering.

Det vil være kommunens ansvar å avgjøre om det er forsvarlig å legge den allerede utarbeidede sakkyndige vurderingen til grunn.

Det må blant annet ses på om barnet har utviklet seg på en slik måte at det er grunn til å tro at barnets behov har endret seg fra da den sakkyndige vurderingen ble utarbeidet.

For øvrig viser vi til [forvaltningsloven § 17](#), hvor det står at forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes.

Forvaltningsrettslige krav til begrunnelsen

Enkeltvedtaket må være i tråd med saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven.

Sentrale krav er:

- utredningsplikten
- krav til skriftlighet
- underretning om vedtaket
- krav til begrunnelse
- enkeltvedtaket skal være individualisert

Utredningsplikt

Ved behandling av saker som kan ende med et enkeltvedtak har kommunen, som forvaltningsorgan, en utredningsplikt, [jf. forvaltningsloven § 17](#).

Paragraf 17 krever at "Forvaltningsorgan skal påse at saken er så godt opplyst som mulig".

I forbindelse med enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp betyr dette at kommunen har ansvaret for sakens opplysning.

Kommunen skal sørge for at det gjennomføres en nøytral utredning av saken. Denne skal omfatte de faktiske forhold, de rettslige forhold og vurderinger knyttet til disse.

Faktiske forhold innebærer en kartlegging av barnets behov for spesialpedagogisk hjelp og hva slags hjelp som vil gi barnet en tilfredsstillende utvikling.

De rettslige forhold innebærer at kommunen må se på vilkårene som skal til for at barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp, og hva slags tilbud barnet har rett til.

Vurderinger innebærer at kommunen vurderer nærmere på bakgrunn av både de faktiske og de rettslige forhold hva slags tilbud barnet skal ha. Her spiller den sakkyndige vurderingen en sentral rolle.

Dersom det er nødvendig å foreta andre undersøkelser eller utredninger for å få belyst saken og skaffe et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag, skal dette gjøres. Kommunen skal i så fall betale for dette.

Kravet til skriftlighet

Enkeltvedtaket om spesialpedagogisk hjelp skal være skriftlig. Dette følger av [forvaltningsloven § 23](#).

Dette er viktig på grunn av barnets rettssikkerhet, dokumentasjon og muligheter for å klage.

Underretning om vedtaket

Når enkeltvedtaket er fattet, skal foreldrene få informasjon om dette.

Informasjonen om at det er fattet et enkeltvedtak skal gis "så snart som mulig" og skal være skriftlig. Dette følger av forvaltningsloven § 27, som bruker betegnelsen «underretting» om plikten til å informere.

I praksis gjøres denne underretningen i selve enkeltvedtaket. Her skal det opplyses om reglene for klageadgang og retten til å se sakens dokumenter.

Kravet til begrunnelse

Foreldrene har krav på en begrunnelse for enkeltvedtaket.

Denne begrunnelsesplikten er en sentral del av forsvarlighetsprinsippet, og det er viktig at kommunen gir foreldrene en skikkelig begrunnelse.

Reglene om begrunnelsesplikten finnes i forvaltningsloven §§ 24, 25 og 27. [Paragraf 24](#) inneholder regler om når vedtak skal begrunnes, [§ 25](#) om krav til begrunnelsen og [§ 27](#), som er behandlet ovenfor, om selve underretningen.

Hovedregelen om begrunnelse finnes i § 24 i forvaltningsloven. Her sies det at "Enkeltvedtak skal grunngis". Begrunnelsen skal gis samtidig med at enkeltvedtaket fattes. Unntak fra begrunnelsesplikten finnes i § 24 annet og tredje ledd.

Begrunnelsen skal

- vise til reglene enkeltvedtaket bygger på (reglene i opplæringsloven kapittel 5)
- nevne de faktiske forholdene som enkeltvedtaket bygger på.
- nevne hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøvingen av forvaltningsmessig skjønn

Hvis det er nødvendig for at foreldrene skal forstå enkeltvedtaket, skal enkeltvedtaket gjengi innholdet i reglene eller den problemstillingen det bygger på. For enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp betyr det at kommunen gjengir innholdet i § 5-7 eller gjengir problemstillingen som er vurdert i forbindelse med enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Det neste kravet til begrunnelsen er at den skal inneholde de faktiske forholdene som er lagt til grunn. Her kan det være tilstrekkelig å vise til den sakkyndige vurderingen, men husk å angi dato for denne. Det er imidlertid ikke noe krav om at kommunen må redegjøre for hvilke sider av de faktiske forholdene det er lagt vekt på. Det er nok at det i enkeltvedtaket blir vist til eller redegjort for sakens faktiske forhold.

I begrunnelsen bør kommunen nevne de hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøvingen av forvaltningsmessig skjønn, jf. forvaltningsloven § 25. Når det gjelder saker om spesialpedagogisk hjelp, betyr dette at det bør nevnes hvilke hensyn kommunen har trukket inn ved vurderingen etter § 5-7. I tillegg kommer de særskilte kravene til begrunnelse som fremgår av § 5-3 siste ledd dersom vedtaksorganet ikke følger tilrådingen fra PP-tjenesten.

Enkeltvedtaket skal være individualisert

Et viktig krav til enkeltvedtaket er at det skal være individualisert. Barnet har etter opplæringsloven § 5-7 en individuell rett til spesialpedagogisk hjelp dersom vilkårene er oppfylt. Enkeltvedtaket må gi en begrunnelse som er basert på det enkelte barnet og dette barnets behov. Et standardisert vedtak tyder på at kommunen ikke har foretatt den utredningen som er lovpålagt før enkeltvedtak treffes etter § 5-3.

Dersom kommunen bruker et standardisert enkeltvedtak, er dette en saksbehandlingsfeil.

Foreldrene vil kunne klage på dette til Fylkesmannen med den begrunnelse at barnet ikke har fått en individualisert behandling. Dette er i strid med reglene i opplæringsloven kapittel 5 og Fylkesmannen skal kjenne enkeltvedtaket ugyldig, jf. forvaltningsloven § 41. Det foreligger da en saksbehandlingsfeil som må antas å ha virket inn på resultatet. Konsekvensen er at kommunen må behandle saken på nytt og treffe et enkeltvedtak som er individualisert.

Det understrekes at forvaltningsloven ikke er til hinder for at deler av enkeltvedtaket er standardisert, for eksempel fremstillingen av reglene vedtaket bygger på og informasjonen om klageadgang. Effektivitetshensyn tilsier også at dette gjøres.

Saksbehandlingstid

Opplæringsloven kapittel 5 sier ikke noe eksplisitt om hvor lang tid det kan gå før det treffes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Rimelig tid

Utgangspunktet er at tilbud skal gis innen rimelig tid. Hva som vil være rimelig tid, må vurderes konkret, men det må vurderes i forhold til hva som vil være en forsvarlig saksbehandlingstid. Forsvarlighetsvurderingen må gjøres blant annet ved å se hen til barnets behov.

Når det gjelder begrepet "rimelig tid", må opplæringsloven suppleres med saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven som også vil gjelde for enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Det fremgår av [forvaltningsloven § 11a](#) at i forbindelse med enkeltvedtak, skal forvaltningsorganet "forberede og avgjøre saken uten

ugrunnet opphold”.

I vurderingen av hva som er for lang saksbehandlingstid, vil barnets behov for å få avklart sine behov og rettigheter så raskt som mulig, føre til at for eksempel en saksbehandlingstid på totalt over tre måneder kan være for lang.

Foreløpig svar

I saker som gjelder enkeltvedtak, som en sak om spesialpedagogisk hjelp gjør, skal det gis et foreløpig svar dersom enkeltvedtak ikke kan treffes innen én måned etter at henvendelsen er mottatt. Det er i [§ 11a tredje ledd](#).

Det foreløpige svaret skal oppgi hvorfor henvendelsen ikke kan behandles tidligere, og så vidt mulig anslå når foreldrene kan vente et svar.

PP-tjenesten skal gi melding til kommunen dersom deres saksbehandlingstid fører til at kommunen ikke kan behandle saken innen én måned. Kommunen sender det foreløpige svaret til foreldrene.

Er det adgang til å sende kopi av enkeltvedtaket til andre instanser, for eksempel PP-tjenesten?

Det er ingen bestemmelser i opplæringsloven eller forvaltningsloven som gir PP-tjenesten rett til å få oversendt kopi av enkeltvedtaket som en fast ordning.

Den enkelte kommune må vurdere konkret i hver enkelt sak om det er hensiktsmessig å sende PP-tjenesten kopi av enkeltvedtaket. Dette vil være avhengig av hvilken rolle PP-tjenesten skal ha videre i saken. Det følger av [forvaltningsloven § 13 b nr. 2](#) at taushetsplikten etter § 13 ikke er til hinder for at opplysningene brukes for å oppnå det formålet de er gitt eller innhentet for.

Enkeltvedtakets varighet

Enkeltvedtakets varighet må fremgå av vedtaket. Hvor lang gyldighet et enkeltvedtak har, må vurderes konkret.

Som hovedregel bør vedtaket gjelde for ett år av gangen. Det vil være mulig å treffe enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp som gjelder for mer enn ett år, dersom barnets behov antas å være rimelig stabilt. Det er viktig å ta hensyn til at barn i førskolealder har en rask utvikling, og barnets behov vil kunne endre seg vesentlig over relativt kort tid. Det vil derfor være lite hensiktsmessig å fatte vedtak om spesialpedagogisk hjelp som strekker seg over ett år.

Kommunen bør når det nærmer seg avslutningen av et barnehageår, vurdere hvilke barn som det må treffes enkeltvedtak for før neste barnehageår.

Klageadgang

Foreldrene kan klage både på avslag om rett til spesialpedagogisk hjelp, på innholdet i vedtaket om spesialpedagogisk hjelp, saksbehandlingen og på manglende oppfyllelse av vedtaket.

Det er Fylkesmannen som er klageinstans².

Frist for å klage på vedtaket er tre uker fra foreldrene ble kjent med vedtaket. Selv om forvaltningsloven stiller et krav til at klagen må være reist innen tre uker, innebærer ikke dette at foreldrene er fratatt retten til å klage på vedtaket også på et senere tidspunkt, dersom innholdet i vedtaket ikke følges. Dette betyr at foreldrene har en løpende rett til å klage på at gjennomføringen av den spesialpedagogiske hjelpen ikke er i tråd med vedtaket.

---

¹ Ot.prp. nr. 46 (1996-97) s. 172.

² Det følger av opplæringsloven § 15-2 at Kunnskapsdepartementet er klageinstans for enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp. Denne myndigheten er delegert videre til fylkesmennene, jf. delegeringsbrev fra Kunnskapsdepartementet til Utdanningsdirektoratet av 13.09.2013 og brev fra Utdanningsdirektoratet til fylkesmennene av 05.11.2013.

Fase 5: Planlegging og gjennomføring

Planleggings- og gjennomføringsfasen starter når kommunen har fattet enkeltvedtak som gir barnet rett til spesialpedagogisk hjelp.

Det vil som regel være hensiktsmessig å lage en plan for den spesialpedagogiske hjelpen. En slik plan kan for eksempel inneholde

punkter knyttet til innhold, omfang og organisering av hjelpen.

I dette ligger beskrivelser av hva hjelpen skal inneholde og hvordan arbeidet skal utføres, samt en plan for når de spesialpedagogiske timene skal gjennomføres.

I tillegg kan det være hensiktsmessig med en konkretisering og ansvarliggjøring knyttet til hvem som skal gjennomføre hjelpen. Planen for den spesialpedagogiske hjelpen må bygge på enkeltvedtaket.

Fase 6: Evaluering og veien videre

Denne fasen består i å evaluere i hvilken grad det tilbudet som barnet får, fungerer. Evalueringen skal gi grunnlag for eventuelt å justere arbeidet, enten det gjelder innhold, arbeidsmåter, organisering eller metoder. Evalueringer bør skje fortløpende hele året. Oppsummering av evalueringer danner grunnlag for årsrapporten, jf. § 5-5 annet ledd.

I forbindelse med evalueringer må det også vurderes om det skal gjøres en gjentatt henvisning til PP-tjenesten, og hvordan overgangen fra barnehage til skole skal løses.

Fasen er regulert i [§§ 5-7](#) og [5-5](#).

Årsrapport

For spesialpedagogisk hjelp gjelder kravene til å utarbeide en årsrapport med en oversikt over hjelpen barnet har fått og en vurdering av utviklingen til barnet, så langt det passer.

For spesialpedagogisk hjelp mener vi det må være den som gjennomfører hjelpen og som har den løpende kontakten med barnet, som har ansvar for å utarbeide rapporten. Dette kan være kommunen, dersom de har en ordning med «pedagogteam» som drar rundt til barnehagene. Dersom det er barnehagens eget personale som gir hjelpen, er det barnehagen som er ansvarlig. Hvem som skal utarbeide årsrapporten, vil altså avhenge av hvordan den spesialpedagogiske hjelpen er organisert.

Årsrapporten skal sendes til foreldrene og til kommunen.

En årlig rapport erstatter halvårsrapport

Fra og med 1. august 2013 er opplæringsloven endret og den tidligere halvårsrapporten er erstattet med en årlig rapport. Et sentralt hensyn bak lovendringen er å minske rapporteringsbyrden.

Behov for videre enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp?

Ved jevne mellomrom må den/de som utfører den spesialpedagogiske hjelpen vurdere barnets videre behov for spesialpedagogisk hjelp. Dette kan gjøres i forbindelse med den skriftlige årsrapporten, men det kan også skje i forbindelse med underveisevalueringer gjennom hele året.

Det må vurderes, i samarbeid med foreldrene, om det er behov for videre spesialpedagogisk hjelp, eller om barnet kan få en tilfredsstillende utvikling uten slik hjelp.

Dersom barnets utvikling er relativt stabil og behovet for spesialpedagogisk hjelp er godt dokumentert gjennom tidligere utredninger, kan det være tilstrekkelig å bygge videre på disse utredningene uten å foreta en ny grundig sakkyndig vurdering. Ofte kan det være tilstrekkelig med en grundig utredning for eksempel hvert tredje år. Kommunen fatter da nytt enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp med samtykke fra foreldrene, på bakgrunn av den sakkyndige vurderingen og evalueringen i årsrapporten.

Gjentatt henvisning til PP-tjenesten

Hvis perioden for den sakkyndige vurderingen er utløpt, eller kommunen vurderer at barnets behov for spesialpedagogisk hjelp er endret, er det nødvendig å henvise saken på nytt til PP-tjenesten. Kommunen kan ikke henvise saken på nytt uten et samtykke fra foreldrene.

Ved gjentatt henvisning til PP-tjenesten er det i første omgang årsrapporten som danner grunnlaget for kommunens henvendelse. PP-tjenesten vurderer om informasjonen i henvisningen er tilstrekkelig eller om det er behov for mer informasjon fra kommunen.

I samspillet mellom kommunen og PP-tjenesten bør man ha enkle og oversiktlige rutiner.

Alle overganger bør forberedes grundig og planlegges nøye

For barn som har særlige behov kan overganger være mer utfordrende enn for andre barn. Dette kan både handle om overgang fra en avdeling/base til en annen, eller fra en barnehage til en annen. Godt samarbeid og god dialog er avgjørende for å gjøre slike overganger best mulig for barnet.

Når det gjelder overgang fra barnehage til skole for barn med særlige behov, er dette noe som krever godt samarbeid og gode forberedelser. [Alle aktørene](#) bør involveres, og kontakt med barnets nærscole bør opprettes i god tid før skolestart. Dersom det planlegges å søke barnet inn på en annen skole enn nærskolen, så må nærskolen fremdeles involveres. Foreldrene må samtykke hvis opplysninger om enkeltbarn skal overføres fra barnehagen til skolen.

Barnets behov er avgjørende. Barn som har hatt behov for spesialpedagogisk hjelp kan ha behov for spesialundervisning når det begynner på skolen, men det er ingen direkte sammenheng mellom disse to typene behov. PP-tjenesten vil kunne gi råd og veiledning om dette i det enkelte tilfelle, og dersom det er nødvendig vil de kunne gjøre en ny sakkyndig vurdering rettet mot barnets behov.

Avslutning av spesialpedagogisk hjelp

Barn som har behov for spesialpedagogisk hjelp har rett til å få denne hjelpen. Der utviklingen er så positiv at barnets behov for spesialpedagogisk hjelp blir helt borte avsluttes saken. Foreldrene bør være godt informert om slike vurderinger, og foreldrenes synspunkter bør høres. Ved usikkerhet og/eller uenighet bør PP-tjenesten kontaktes for og eventuelt gjøre en ny vurdering av barnets behov.

Vanligvis fattes enkeltvedtak for ett barnehageår. Når dette året er ferdig, faller enkeltvedtaket bort. Hvis kommunen vurderer at det ikke er videre behov for spesialpedagogisk hjelp, avsluttes saken ved at det ikke fattes nytt enkeltvedtak.

Dersom kommunen vurderer at barnet fortsatt har behov for spesialpedagogisk hjelp, følges rutinen som er nevnt over.

Når barnet ikke lenger får spesialpedagogisk hjelp, vil tilbudet blir gitt innenfor rammene av det ordinære barnehagetilbudet. Her er det viktig at barnehagen og foreldrene samarbeider om et godt tilbud for barnet og sørger for en god overgang til det ordinære barnehagetilbudet

Foreldrene kan alltid kreve at kommunen sender henvisning til PP-tjenesten, også i de tilfellene hvor kommunen mener barnet ikke har behov for videre spesialpedagogisk hjelp.